

Nyelvvizsga-rendszerünk vizsgálja

A magyar felsőoktatásnak és ezen belül az idegen nyelvi képzésnek, nyelvtanár-képzésnek szánt világbanki hitelek fejlesztési koncepciójának kidolgozása során prioritásként szerepelt – többek között – a magyarországi nyelvvizsga-rendszer fejlesztése. A fejlesztési koncepció kidolgozására a FEFA (Felzárkózás az Európai Felsőoktatáshoz Alap) Bizottság mellett működő OIT (Országos Idegennyelvoktatási Tanács) 1992-ben magyar szakemberek bevonásával külföldi szakértőket kért fel (British Council [BC], Goethe Intézet [GI]). A koncepció kidolgozásánál a szakemberek maximálisan figyelembe vették az elmúlt években szervezett magyarországi fórumok eredményeit, valamint a nemzetközi színvonalat és törekvéseket.

A munkát több fázisban, 1993 szeptembere és 1994 eleje között végezték el. A külföldi szakértők több budapesti és vidéki központot látogattak meg, rendszeresen nyitott kerekasztal-megbeszéléseket tartottak. A cél az volt, hogy a számos hazai intézménnyel, szakemberrel, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium (MKM) illetékeseivel való konzultáció, valamint hazai dokumentumok, beadványok alapján a szakértők javaslatot nyújtsanak be az OIT-nek és az MKM-nek. Ennek a javaslatnak az alapján, valamint az OIT elnökségének állásfoglalása után a magyarországi idegen nyelvi vizsgák rendszeréről és a nyelvvizsgáztatásról új rendeletnek kellett volna megjelennie.

A szakemberekkel és illetékesekkel való eddigi konzultációk alapján a legtöbben egyetértettek a nemzetközi normákhoz, törekvésekhez igazodó megoldásokkal:

1. Az általános és szaknyelvi vizsgákat el kell különíteni.
2. A következő típusú nyelvvizsgákat kell szabályozni, rendszerbe helyezni:
 - a) állami, illetve államilag elismert nyelvvizsgák,
 - b) nemzetközi nyelvvizsgák,
 - c) intézményi (belső) nyelvvizsgák.

Az Országos Idegennyelvoktatási Tanács elnöksége 1994 januárjában foglalkozott a British Council és a Goethe Intézet külföldi konzultánsai munkájáról szóló jelentésekkel, valamint egyetértett a konzultánsok javaslataival és ezek fejlesztési irányelveivel. Az elnökség állásfoglalása szerint a magyarországi nyelvvizsga-rendszer fejlesztéséhez *államigazgatási koncepcionális, politikai döntés szükséges*. Az elnökség a következő javaslatokat fogadta el és továbbította az MKM illetékeseinek:

- a) Államilag elismert nyelvvizsgára szükség van.
- b) A nyelvvizsgák megbízhatóságának és színvonalának növelése érdekében nyelvvizsga-akkreditációs bizottság felállítása, az akkreditációs eljárás ki-

dolgozása szükséges. Így bármely intézmény kérhetné nyelvvizsgái akkreditálását. A GI jelentésében a javaslatok elveikben a BC jelentésében szereplőkkel megegyeznek, a GI jelentésben plusz javaslatként szerepel, hogy a nemzetközi nyelvvizsgákat is akkreditálják Magyarországon.

- c) A felsőoktatási törvény értelmében a felsőoktatási intézményeknek saját hatáskörükben kellene kidolgozniuk a saját nyelvvizsga-politikájukat. Az államilag elismert és intézményi nyelvvizsgákat el kell különíteni. Valós piaci igények alapján intézmények is kérhessék vizsgáik akkreditálását.
- d) Az államilag elismert nyelvvizsga ne helyettesíthesse az érettségi nyelvvizsgát.
- e) A nyelvpótlék problémájával is foglalkozni kell. A hatályos törvény szerint állami nyelvvizsga-bizonyítvány birtokában nyelvpótlék *adható*. Az állami cégeknél, hivataloknál esetleg kollektív szerződésekkel lehetne ezt szabályozni.
- f) A magyarországi nyelvvizsga-rendszerben legyen egy külön kontrasztív (fordítós, tolmácsolós) elem. (A BC anyag javaslata szerint ez a következő típusú vizsgákat jelentené: A, B, C egynyelvű és D kétnyelvű vizsga).
- g) A GI javaslatok szerint az intézményi nyelvvizsgáztatásban három alternatíva adódik:
 1. a szaknyelvi illetve általános vizsgákra vonatkozóan kialakítják a saját nyelvvizsgáztatásukat (költséges megoldás),
 2. átveszik az állami/államilag elismert általános vizsgarendszer-modellt és csak a szaknyelvi specifikus vizsgákat dolgozzák ki,
 3. autonóm, saját nyelvoktatási és nyelvvizsgáztatási rendszert dolgoznak ki tekintet nélkül az állami vagy egyéb nyelvvizsgákra, ez esetben is akkreditáltathatják a nyelvvizsgáikat.
- h) A standard nyelvvizsgák fejlesztéséhez egy országos központra van szükség, amely a vizsgaanyagok kidolgozásával, fejlesztésével, módszertani fejlesztéssel, a vizsgáztatók továbbképzésével és vizsgáztatással foglalkozik.
- i) A fenti központ és az akkreditációs rendszer működtetéséhez költségvetési támogatás is szükséges. A nyelvvizsgáztatási fennhatósági és akkreditációs rendszer szabályozása államigazgatási feladat.

A fenti alapelvek alapján – tudomásom szerint – készülóban van az új nyelvvizsga rendelet. Addig is a szakma tájékoztatására az alábbiakban közöljük a Goethe Intézet elemzését.

Manherz Károly

Szakvélemény a Magyar Köztársaság nyelvvizsgarendszeréről*

A) Bevezetés

A) 1. Alapvető feladatok

A „Human Resources Project, Higher Education Foreign Languages Component” keretében a Goethe Intézet az 1993. IV. 2-i projektum-ajánlata alapján a Felzárkózás az Európai Felsőoktatási Alaptól (FEFA) és az Országos Idegennyelvoktatási Tanácstól (OIT) 1993 nyarán megbízást kapott többek között arra, hogy szakvéleményt készítsen a magyar nyelvvizsga-rendszerről (Language consultancy for uptrading the foreign languages examination system).

A Terms of Reference-ből (TOR) kiindulva a következő konkrét feladatok körvonalazódtak:

- a jelenlegi helyzet elemzése;
- az elemzésből adódó nyelvpolitikai konzekvenciák levonása;
- a magyar nyelvvizsga-rendszer reformjának lehetőségei a következő területeken: „nemzetközi vizsgák”, „intézményi vizsgák”, „nemzetközi vizsgák”;
- a véleményezők javaslatai a vizsgarendszer változtatására és a reformintézkedések ütemezésére vonatkozóan;
- a magyar nyelvvizsga-rendszer részleges vagy teljes átalakítását célzó távlati intézkedések megszervezését könnyítő tanácsadás: rendszerszervezés, management, training, költségek.

A referensek definíciói a munkában előforduló terminusok értelmezéséhez:

a) „Nemzeti vizsgák”

Azon nyelvvizsgák összessége, melyek állami nyelvvizsgakénti kidolgozását és lebonyolítását az Idegennyelvi Továbbképző Központ (ITK) végzi.

b) „Intézményi vizsgák”

Mindazok a vizsgák, melyeket magyar egyetemek és főiskolák kínálnak fel.

c) „Nemzetközi vizsgák”

Mindazok a nyelvvizsgák, melyeket Magyarországon nem magyar intézmények vagy ezek vizsgáztatással megbízott szervei bonyolítanak.

A) 2. A projektum folyamata

Az első szakaszban 1983. IX. 20–25. között Budapesten, Veszprémben, Gödöllőn, Miskolcon, Debrecenben, Pécsen és Nyíregyházán megbeszélések folytak professzorokkal, docensekkel, egyetemi, főiskolai és iskolai tanárokkal, az ITK

* Az OIT és a FEFA megbízásából készítette a Goethe Intézet 1994 januárjában. Projektumvezető: Hans-W. Blasch. Véleményezők: Rainer Paul és Alfréd Walter

munkatársaival valamint a Művelődési és Közoktatási Minisztérium képviselőivel a nyelvvizsgáztatás állapotának felmérése érdekében. A szeptemberi megbeszéléseken részt vett a British Council két kollégája, Johanna Crighton és Richard West is. A British Council a Goethe Intézettel párhuzamosan szintén kapott megbízást, hogy készíttessen szakvéleményt a Magyar Köztársaság nyelvvizsga-rendszerének lehetséges reformjáról. A második szakaszban került sor a kutatások alapján egy a magyar nyelvvizsga-rendszer reformjával foglalkozó, vitaalapként szolgáló dokumentum elkészítésére, mely 1993. XI. 12-én került a magyar egyetemi és főiskolai tanárok, az ITK és a Dr. Manherz Károly vezette FEFA (OIT) elé. Jelen volt a British Council négy képviselője is. A vitaanyagban felsorolt öt tézis alapos megvitatása után az abban foglalt megállapítások tekintetében lényegében konszenzus született. 1993. XII. 2-án zajlott a teljes projektum időközi értékelése. Ennek során a Goethe Intézet projektumvezetője, Dr. Blaasch Dr. Manherz Károllyal, az OIT elnökével a „Nyelvvizsga-rendszer” részprojektum-tanulmány elkészülési időpontjaként 1994 januárjában állapodott meg. Hogy ez az előrehozott időpont tartható legyen, a véleményezőök 1994. I. 9–13-ig Münchenben tanácskoztak a nyelvvizsgáztatásért felelős Goethe Intézetbeli projektum vezetőjével és szakértőivel. A tanulmány elkészítésének utolsó stádiuma 1994. I. 23. és I. 26. között folyt Budapesten.

B) Helyzetelemzés a „Terms of reference” (TOR) tartalmi követelményei alapján

B) 1. Megjegyzések a nyelvvizsgáztatás jelenlegi állapotával kapcsolatban

Az idegen nyelvek és a nyelvvizsgák sajátos helyet foglalnak el a magyar oktatásban. Ez azzal is magyarázható, hogy a magyar nyelvet, leszámítva a környező országok magyar kisebbségeit, az ország területén kívül alig beszélik, és idegen nyelvként rendszerint csak az egyetemeken finnugor tanszékeken oktatják.

Ahhoz, hogy a magyarok megértessék magukat a világban, elengedhetetlen az idegen nyelvek ismerete. Az 1945-ös politikai hatalomátvétel és az azzal összefüggő radikális változások az idegen nyelvi politika területén is nagyon káros következményekkel bírtak – elsősorban – a nyugati nyelvek oktatására nézve is. Csak a hatvanas évek közepétől került be az iskolai tantervekbe az angol és a német második idegen nyelvként. A gimnazisták nagy része általános iskolában egyáltalán nem tanult második idegen nyelvet, így a gimnáziumban nulláról kellett kezdeniük. Felismerve az idegen nyelvek ismeretének szükségességét, illetve az ennek hiányával járó hátrányokat, alapították ebben az időben az Idegennyelvi Továbbképző Központot, hogy elsősorban a felnőttoktatás területén változtassanak ezen a helyzeten. Egyidejűleg az ITK az állami nyelvvizsgáztatás felelős szervévé is vált. A vizsgabizonyítvány a merevségét mai napig őrző bérrendszeren belül jelentős pótlékokat vont maga után. Jelenleg, ha a magán-szektorban történt is változás a bérrendszer tekintetében, az állami szektorban továbbra is fennáll a vizsgáért járó nyelvpótlékok iránti igény. A közelmúltban az ITK állami nyelvvizsgáival kiterjesztette befolyását az oktatás- és a felsőok-

tatás-ügyre is, és a mai napig tevékeny e téren. Azzal a világszerte ritka, ha nem inkább egyedülálló helyzettel szembesültünk, hogy a gimnazistáknak a sikeres ITK-vizsgákat az elérhető legmagasabb jeggyel jutalmazott érettséginek tudják be, s a vizsga letétele után gyakran az óralátogatás alól is mentesülnek. A nyelvvizsga ezenkívül plusz pontokat jelent a felvételi vizsgáknál.

A főiskolák és egyetemek hallgatóik számára mind általános mind szaknyelvvizsgálattal bővített tanfolyamokat szerveznek, illetve növekvő mértékben vezetnek le szaknyelvi vizsgákat. Ezeket a vizsgákat a tanulmány szerves részének kell tekinteni, mivel sikeres letételük a vizsgára bocsátás feltétele. A főiskolák és egyetemek a nyelvoktatás és – vizsgáztatás ezen területén teljes autonómiát élveznek. Az általános nyelvvizsgák követelményrendszerén belül ezzel együtt lényegében az ITK követelményrendszeréhez igazodnak, néhány egyetem pedig saját maga működik mint az ITK helyi vizsgaközpontja. Az állami nyelvvizsga (középfok) vagy az azzal egyenértékűnek elfogadott vizsga adott esetben mentesíthet az egyetemi nyelvoktatás alól. Hangsúlyoznunk kell másrészt azt is, hogy az ITK saját szakmai bázis nélkül az egyetlen intézmény, ahol a felsőoktatással kapcsolatban nem állók állami szaknyelvvizsgát tehetnek.

Hogy az egyéb magyarországi nyelvvizsgák valamiféle értéket nyerjenek, a vizsgáztató intézmények rendszerint arra törekednek, hogy vizsgáik elfogadtatását az ITK hagyja jóvá.

Az ITK ily módon nyelvvizsgáltaival a mai napig országos szinten meghatározza az állami nyelvvizsgáztatás egész területét.

A 80-as évek végének politikai változásai jelentős változásokhoz vezettek az idegen nyelvek területén is. Az orosz első, kötelező nyelvként tanításának megszüntetésével mindenekelőtt az angol és német tanítása indult mennyiségi tekintetben nagy növekedésnek. A szabad nyelvválasztás eredményeképpen ez az a két nyelv, amely a legnagyobb számszerű emelkedést mutatja, ami leolvasható a megemelkedett nyelvvizsgák számából is (évente összesen 70 000). Ahol az iskolák nem tudják kielégíteni az igényeket, nyelviskolák gazdag választékkal állnak az érdeklődők rendelkezésére, és készítenek fel az ITK vizsgáira, amennyiben nem rendelkeznek nemzetközi vizsgalicensszel. Ezek a nemzetközi nyelvvizsgák egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek, mivel az ITK vizsgáival ellentétben nemzetközileg elismertek, s ezen a részben nagyon magas vizsgadíjak sem változtatnak. De itt sem kerülhető ki az ITK: a nemzetközi nyelvvizsgák csak az ITK által honosítva nyerik el értéküket.

Az állapotfelmérés alapján a véleményezőik számára világossá vált, hogy az ITK állami nyelvvizsga-szabályzatával olyan tényezők is összefüggenek, melyek nagyban túllépik a nyelvpolitikai döntések körét, és lényegében Európában egyedülálló jelenségnek tekintendők:

- a nyelvvizsga érettségiként való elfogadása,
- mentesülés az iskolai nyelvoktatás alól,
- plusz pontok az egyetemi felvételinél,
- az állami szektor alapbéreinek emelkedése a nyelvvizsga-bizonyítvány birtokában,
- nyelvtanári álláslehetőségek (a közoktatásban is);
- az ITK illetékes az állami nyelvvizsgák ügyében.

B) 2. A szakvélemény következtetései

A fent vázolt állami nyelvvizsga-szabályzat olyan sajátosságokat mutat, melyek a véleményezőik ismeretei szerint más nyugat-európai országban nem léteznek, amelyek azonban az ország történelmi, politikai kontextusából kiindulva magyarázhatók. Nem értünk egyet azzal a felfogással, hogy a magyar nyelvvizsgarendszert egy az egyben fel kellene váltani a nyugat-európai országok egyikének vizsgarendszerével, sokkal inkább tekintjük szempontnak, hogy minden európai ország a nemzeti igényéhez igazodva építse ki oktatási rendszerét – ide tartoznak az idegen nyelvek is –, ugyanakkor törekedjen az európai összehasonlíthatóságra is.

A Magyarországon 1989 óta folyó, minden területet érintő változások egyértelmű törekvése a Nyugat-Európához való csatlakozás. Az szakvélemény elkészítésére megbízást adó ennyiben már a Felzárkózás az Európai Felsőoktatáshoz Alap megnevezéssel megjelölte a véleményezőknél azt a célkitűzést, amelyet a magyar vizsgarendszer átalakításakor felmerülő lehetőségek elemzésénél figyelembe kell venni. Ennek értelmében kötelességünknek tartjuk, hogy a magyar nyelvvizsga-rendszer sürgető reformlehetőségein elgondolkozzunk, és a magyar, valamint az európai vizsgarendszer közti távolságot csökkentsük, vagy egészen felszámoljuk.

B) 3. A magyar nyelvvizsga-rendszer reformjának lehetőségei

Amikor a következőkben a jelenlegi rendszer kisebb-nagyobb változtatásának előnyeit és hátrányait ecseteljük, ami az elmúlt hónapok felmérései során tapasztalt állapotokra épül, az azért történik, hogy az adott cselekvési terület egészében feltárhassuk. A magyar nyelvpolitikai viták aktuális állapotát szem előtt tartva beiktattuk lehetőségként a jelenlegi rendszer megtartásának, illetve csak felszínes megváltoztatásának lehetőségét is. Az általunk támogatott eljárási módot a C) illetve D) részben ismertetjük.

B) 3.1. „Nemzeti vizsgák”

Definíció: Azon nyelvvizsgák összessége, melyek állami nyelvvizsgakénti kidolgozását és lebonyolítását az Idegennyelvi Továbbképző Központ végzi.

I. A jelenlegi rendszer változatlan megtartása

A jelenlegi rendszer érvényben marad. Az ITK megtartja nyelvvizsgáztatási monopóliumát és megmarad egyedül felelős intézménynek, amely a nemzeti és nemzetközi nyelvvizsgák közti megfeleltetést az állami nyelvvizsgarendszerhez igazodva elvégzi.

Előnyök:

- Nem kell beavatkozni egy országos szinten haszonnal működő rendszerbe.
- Megmaradnak a nyelvtanárok számára a tanításból és vizsgáztatásból adódó külön kereseti lehetőségek.
- Az országosan ismert, egységes szintmeghatározások megkönnyítik az orientációt az érdekelteknek, hivatalos helyeknek, munkaadóknak stb.

– Megmarad annak a lehetősége, hogy bel- és külföldi vizsgákat magyar rendszerre vonatkoztassanak.

Hátrányok:

- Az iskolai oktatás sokkal inkább az állami nyelvvizsga-rendszer titkos tervéhez, mint az iskolai curriculumhoz fog igazodni.
- Az iskolai munka hatékonyságát csökkentő hatás. Mivel a tanulóknak az ITK-ban sikeresen letett vizsgáért automatikusan jár az ötös érdemjegy, nagy a veszélye annak, hogy a sikeres vizsga után nem kívánnak részt venni az iskolai órákon.
- A vizsga kidolgozásában és lebonyolításában, valamint a nyelvoktatásban részt vevő intézményi és esetenként a személyi tényezők különválásának a hiánya.
- A jelenlegi vizsgák nem célcsoport-irányultak (mindenkinek ugyanaz a vizsga).
- A vizsgák csak feltételesen hasonlíthatók össze az érvényes nyugat-európai szabványokkal, ezáltal Magyarország a nyelvvizsgák terén a kívülálló szerepére kényszerül.
- A szolgáltatás színvonala alacsony (hosszú várakozási idő, magas tarifák stb.).
- A monopolisztikus szerkezet hátrányos helyzetbe hozza a többi vizsgázató intézményt.

II. Az oktatásügy kivonása az ITK hatásköre alól

A jelenleg érvényes szabályzat fent már ismertetett negatív hatásai, miszerint a nyelvvizsga helyettesíti a nyelvi érettségit és automatikusan biztosítja az érettségi ötöst, amellelt szólnak, hogy megszűnjön ez a lehetőség, és az iskola minden tantárgyban maradéktalanul élhessen az oktatási és nevelési feladatával, melyet az állam ráró. Az ITK azonban ebben a modellben megtartja jelenlegi szerkezetét és funkcióját.

Előnyök:

- Az iskolai nyelvoktatás különleges státuszát hatályon kívül helyezik azáltal, hogy megszűnik egy külső intézmény iskolára gyakorolt befolyása.
- Az érettségi európai mértékkel mérhetővé válik.
- Realizálhatóvá válnak az iskolai curriculumok, mivel biztosított, hogy minden tanuló egészen az érettségiig részt vesz a nyelvoktatásban, s így a tananyagot és az oktatási formákat még részben sem külső tényezők határozzák meg.
- Az iskolai teljesítménymérés nem lesz helyettesíthető iskolán kívülivel.
- Mivel az ITK-vizsgák iránti igény csökkenése várhatóan lassú ütemben fog végbe menni, a folyamat nemkívánatos szociálpolitikai mellékhatásai (a tanárok másodlagos állás- és kereseti lehetőségeinek csökkenése) könnyebben kezelhetők lesznek.

Hátrányok:

a) A magyar oktatásügyet érintően: nincsenek.

b) Az ITK-ra nézve:

- rövid és középtávon a bevételek várható erős visszaesése.

- Hosszú távon a gazdasági eredmények deficitje jósolható, s ez szükségessé teszi az ITK-nak nyújtandó támogatásokat.

c) A magyar nyelvvizsga-rendszerre nézve:

- megmaradnak az ITK azon vonásai, melyek ezt a monopolisztikus állami vizsgarendszert európai összehasonlításban egyedi esetté teszik, csökkentve ezzel az európai összehasonlíthatóságot valamint a bel- és külföldi elfogadtatás esélyét.

III. Az ITK átalakítása

Az ITK mai formája megváltozik (a vizsgakidolgozás, -lebonyolítás és oktatás összefonódása egy intézményen belül), a vizsgakidolgozás elkülönül a vizsgáztatástól és a tanítástól.

Előnyök:

- Jelen szakvélemény koncentrálna a vizsgakidolgozásra.
- Egy a vizsgakérdésekkel foglalkozó nyelvközpont felállítása.
- Lehetővé válik a magyar vizsgarendszer újraszabályozása nemzetközileg elismert keretfeltételek alapján.
- Európai szervezetekkel való partnerkapcsolat kialakítására nyílik mód.
- A vizsga-„licencek”, -nyomtatványok és megbízási munkák eladásából befolyó bevételek enyhítik a finanszírozás nehézségeit.

Hátrányok:

- A reform beindításához viszonylag magas anyagi fedezet szükséges.
- A vizsgáztatás és oktatás szétválasztásával járó bevételecsökkenés.
- Az új vizsgacentrum kialakításához közforrásból kell támogatást kérni, az átalakítás lezárulása után is.

B) 3.2. „Intézményi vizsgák”

Definíció: mindazok a vizsgák, melyeket magyar egyetemek és főiskolák kínálnak fel.

I. Az egyetemek és főiskolák állítják össze az általános és a szaknyelvi vizsgák tan- és vizsgaanyagát.

Hátrányok:

- A reform beindításához viszonylag magas anyagi fedezet szükséges.
- A vizsgáztatás és oktatás szétválasztásával járó bevételecsökkenés.
- Az új vizsgacentrum kialakításához közforrásból kell támogatást kérni, az átalakítás lezárulása után is.

Előnyök:

- A tanfolyamok és vizsgák rendszerében is érvényesülhet az egyetemek autonómiája.
- A követelményrendszer igazodhat a diákság profiljához.
- A kurzusok és vizsgák követelményei optimálisan igazodhatnak a képzés menetéhez.

Hátrányok:

- Magas személyi és anyagi ráfordítás házon belüli fejlesztések útján.
- A nyelvi lektorátusok és nyelvközpontok tanáraival szemben támasztott

magas igények a tesztelési szempontoknak megfelelő vizsgák kidolgozásával összefüggésben.

- Korlátozott a vizsgaszínvonal egyetemen belüli összehasonlíthatósága, ha nem kerül sor egyeztetésekre.

II. Az egyetemek és főiskolák lemondanak az általános nyelvvizsgákról, e téren átveszik az ITK vizsgáit vagy nemzetközi vizsgákat, és csak a saját szakterületi nyelvhez dolgoznak ki tan- és vizsgaanyagot.

Előnyök:

- Egy már működő vizsgáztatási rendszerben való részvétel különösebb anyagi és fejlesztési ráfordítás nélkül.
- A szaknyelvi kurzusok és vizsgák optimálisan igazíthatók a képzés típusához és a képzési formák tartalmához.
- A kurzusok és a vizsgakövetelmények igazodhatnak a diákság profiljához.
- A szakmai véleményezés akadálytalanul folyhat a szaktanszékekkel együttműködve.

Hátrányok:

- A diákok külön fizetni kötelesek a tanulmányukban kötelezően előírt tanegységek teljesítéséért, tehát az ITK vizsgákért vagy a nemzetközi nyelvvizsgákért.
- A tanfolyamoknak az általános nyelvvizsgák terén külső követelményrendszerhez kell igazodniuk.
- Magas személyi és anyagi ráfordítás házon belüli fejlesztések útján.
- A nyelvi lektorátusok és nyelvközpontok tanáraival szemben támasztott magas igények a tesztelési szempontoknak megfelelő vizsgák kidolgozásával összefüggésben.
- Korlátozott a vizsgaszínvonal egyetemen belüli összehasonlíthatósága, ha nem kerül sor egyeztetésekre.

III. Az egyetemek és főiskolák nyelvtanítással és -vizsgáztatással összefüggő követelményei kezdettől fogva a szaktanulmányokban, majd később a foglalkoztatási követelményekre irányulnak.

Előnyök:

- A szakképzés összefonódik a nyelvi képzéssel.
- A nyelvi képzés szakmai elismertsége nő.
- Nemzetközi szinten javul a felsőoktatási intézményekkel való együttműködés lehetősége.

Hátrányok:

- Nem léteznek nemzeti illetve nemzetközi szinten szabványosított vizsgák.
- Magas személyi és anyagi ráfordítás házon belüli fejlesztések útján.
- A nyelvi lektorátusok és nyelvközpontok tanáraival szemben támasztott magas igények a tesztelési szempontoknak megfelelő vizsgák kidolgozásával összefüggésben.
- Korlátozott a vizsgaszínvonal egyetemen belüli összehasonlíthatósága, ha nem kerül sor egyeztetésekre.

B) 3.3. „Nemzetközi vizsgák”

Definíció: mindazok a nyelvvizsgák, melyeket Magyarországon nem magyar intézmények vagy ezek vizsgáztatással megbízott szervei bonyolítanak.

I. Szabadon elérhetővé válnak a nemzetközi vizsgák a magyar piacon. A nyelvismeret igazolása azonban nem biztosítja az ITK vizsgából folyó járulékos jogosítványokat.

Előny:

- Lehetőség nyílik a nemzetközi nyelvvizsgák belföldi megszerzésére, melyek – ellentétben az ITK vizsgákkal – nemzetközileg is elismertek.

Hátrány:

- Megmarad az ITK vizsgák belföldi monopóliuma.
- Magyar részről nincs mód intézményesített minőségellenőrzésre.

II. Szabadon elérhetővé válnak a nemzetközi nyelvvizsgák a magyar piacon, és megállapítják az ITK vizsgákkal való megfeleltetés feltételeit.

Előnyök:

- Lehetőség nyílik a nemzetközi nyelvvizsgák belföldi letételére, melyek – ellentétben az ITK vizsgákkal – nemzetközileg is elismertek.
- A megfeleltetés feltételeinek tisztázása után belföldön egyenértékűek az ITK vizsgákkal.

Hátrányok:

- A megfeleltetés csak feltételes lehet, mivel eltérő rendszerek kerülnek összehasonlításra.
- A megfeleltetési eljárás külön ügyintézői apparátust és költségeket kíván.

III. Szabadon elérhetővé válnak a nemzetközi vizsgák, ha azokat akkreditálják.

Előny:

- Felhasználóbarát.
- Az akkreditációs eljárás biztosítja az európai standard-vizsgák színvonalát.
- Az akkreditációt független szakmai testület végzi.

Hátrány:

- Nincs.

C) A véleményezők javaslatai a nyelvvizsga-rendszer reformjával és a reformintézkedések ütemezésével összefüggésben

A véleményezők előtt világossá vált, hogy a magyar nyelvvizsga-rendszerben a döntő szerepet az ITK játssza. E kérdéskörben hozott döntések azonban nemcsak az ITK-t érintik, hanem más területekbe is mélyen behatolnak. A jelenlegi állapotot érintő minden változás azt jelenti, hogy egy működő, magát anyagilag fenntartó rendszerbe beavatkozunk, melyhez különböző szinteken személyes és csoportos érdekek fűződnek. Egy tisztán üzemgazdasági alapokra helye-

zett döntés az ITK jelenlegi formája mellett és a rendszer megváltoztatása ellen szólna. Másfelől viszont a mennyiségileg kifejezhető célok mellett mindig vannak minőségi célkitűzések is. Ezek a minőségi célok lényegében (művelődés) politikai döntések, és mint ilyeneket a jelenlegi keretek között, a jelen időpontban való kivitelezhetőségüket illetően kell megvizsgálni. Ha a szerkezeti reform mellett döntünk, ez magában foglal olyan döntést is, hogy az újonnan kifejlesztendő rendszerért, annak pénzügyi, művelődés- és szociálpolitikai következményeivel, politikai felelősséget vállalunk.

A magyar vizsgarendszer újjászervezésének sarkalatos pontja a részrendszerek közti határvonalak meghúzása. Eszerint oktatáspolitikailag megalapozatlan állapotnak tartjuk, ha egy vizsgarendszer hatása, melyet eredetileg az iskolán és felsőoktatási intézményeken kívül álló felnőttoktatás céljaira hoztak létre, hatást gyakorol az iskolai munkára és az érettségire. Az iskolai oktatás és nevelés célkitűzései más szempontokon alapulnak, mint egy nyelvtanfolyam és -vizsga. Az iskolai teljesítménymérés kidolgozása nagyrészt a (jelenleg még nem elfogadott) nemzeti alaptantervben megjelölt feladatokhoz, a modern nyelvek diktálta keretfeltételekhez, valamint a helyi tantervekhez kell, hogy igazodjon, és azt a fent megjelölt hatósági rendelkezések birtokában külön tanulmányban kellene tárgyalni. Hozzá kell tennünk ehhez azt is, hogy a magyar érettségi szükséges reformja csak a minden tárgyat érintő modern curriculum alapján kezelhető. Érettségireform csupán egy tárgyban problematikus, ha egy tárgyban nő a színvonal, az még nem jár az egész vizsga felértékelődésével. Az érettségi reformja egyidejűleg az oktatási és nevelési célok egészének a revízióját jelenti, s így az iskolai curriculumok alapvető változtatása mind a teljesítménymérés formájában, mind tartalmában csak úgy lehetséges, ha ez minden tárgyat érint. Hasonló szempontok érvényesek a felsőoktatásra is: az intézményi nyelvtanfolyamoknak és -vizsgáknak a speciális értelmiségi réteg és az egyetemi közönség konkrétan definiálható igényeihez kell igazodniuk, és logikusan csak az egyetemek és főiskolák saját szakmai követelményei adhatják meg valódi értéküket.

Az egyetemek és főiskolák autonómiája azonban nem zárja ki, hogy a követelmények mértékkel történő standardizálása és koordinálása bizonyos előnyökkel jár. Ehhez szükséges, hogy a magyar egyetemek és főiskolák között a nyelvi képzés és vizsgáztatás területén összhang alakuljon ki, amely egyidejűleg ahhoz is hozzájárul, hogy a főiskolák nyelvi képzése egyenértékűvé váljon. Utalnánk itt a német nyelvű országok azon törekvésére, melynek célja egy intézményektől független főiskolai nyelvi certifikát-vizsga keretfeltételeinek a megteremtése („UNICERF”).

A magyar egyetemeknek és főiskoláknak az európai hálózatba való bekapcsolása céljából ezenkívül itt is segítségül hívhatók európai kezdeményezések, mint például a Confédération Européenne des Centres de Langues dans l'Enseignement Supérieur (CERLES), s annak szakvéleménye.

A harmadik elkülönülő terület a foglalkoztatás és a munka területe. Véleményünk szerint a munkaadók szíve joga, hogy saját igényeikhez igazodó állami nyelvvizsga-rendszert fejlesszenek ki. A nyelvvizsgapótlékok eddig érvényben lévő szabályozásának problémája kívül esik a nyelvvizsga-rendszer átalakításának területén, és az állami bérpolitikához tartozik. Megjegyezzük azonban,

hogy a jelenlegi gyakorlat nem teljesítményorientált és az európai gyakorlatnak sem felel meg. A magánmunkáltatók eleve a tényleges és nem a papírral igazolt nyelvtudást veszik alapul az állás betöltésekor. Ennyiben az ITK vizsgák távlati esélyei semmiben sem különböznek a nemzetközi vizsgák értékétől. Ha oktatáspolitikai döntés alapján meg is szűnik az ITK iskolai befolyása és az egyetemek, főiskolák autonómiájuk érvényesítésével visszaszorítják az állami nyelvvizsgák beavatkozását, előreláthatóan az ITK még hosszú időn keresztül megtarthatja vizsgáit a jelenlegi formában.

A véleményezőök mindenesetre azt a vélemény képviselik, hogy a piac időben bár elmaradva, de előbb-utóbb mindenképpen a 14–18 éves tanulók vizsga iránti igényének csökkenésével fog reagálni. Ennek a csoportnak az aránya jelenleg a vizsgázók 70%-át teszi ki. (100% = 70 000 vizsga/év). Amennyiben az egyetemek és főiskolák nem díjaznak külön felvételi pontokkal az ITK-nál szerzett vizsgaeredményeket, nagyban esne ezeknek a vizsgáknak a népszerűsége mind a tanulók, mind a szülők körében. Ez a fejlődés előreláthatólag kérdésessé tenné az ITK gazdaságos működését.

A csökkenő kereslet miatt gazdasági szempontból az ITK fejlődése minden jel szerint kritikus irányt fog venni, ami állami szubvenciók adását teszi szükségessé. Hogy ezek a szerkezetváltásra és az adott piaci feltételekhez való igazodásra irányuló intézkedések nélkül politikailag egyáltalán tarthatóak lesznek-e, az kérdéses. Különösen megfontolandó ez, ha arra gondolunk, hogy a magyar nyelvvizsgáztatás jelenlegi formája az ITK központi helyével egyrészt az európai kontextusban egyedülálló, másrészt a magyar piacra irányuló szolgáltató szféra színvonala egyáltalán nem optimálisan működik.

Összefoglalva azt a konzekvenciát vonhatjuk le, hogy az ITK-ra épülő nyelvvizsga-rendszer jelenlegi formájában nem tartható fenn. Ha a jelenlegi rendszer a nyugat-európai szempontok szerint megváltozik, az ITK le kell hogy mondjon domináns szerepéről, és egy új rendszerben új szerephez kell jutnia.

C) 1. A szerkezetátalakítás ajánlott modellje

Nézetünk szerint a következő modell lehetne célravezető:

Az ITK vizsgafejlesztő központtá alakul át és a még közelebről meghatározandó vizsgáztató intézményeket, esetleg a jelenleg működő alközpontokat látja el vizsga-iratanyagokkal. A központ a vizsgaanyagok szerkesztését az Európában érvényes szempontokkal összhangban tudományos alapon végzi. A mostani gyakorlat egyszerű folytatása ezért kizárt.

A következő feladatokat jelölnénk meg egyenként:

1. Fejlesztés és kidolgozás

- Magyar állami nyelvvizsgaként alkalmazható vizsga kidolgozása vagy adaptálása a közszolgálatban tevékenykedők illetve arra pályázók részére.
- Olyan nyelvvizsgák kidolgozása, melyek konkurensei lehetnek a nemzetközi vizsgáknak.

2. Szolgáltatás

- A kisebb nyelvek vizsgáinak tesztelméleti alapokon történő kidolgo-

zása illetve felülbírálata, melyeket egyetemi intézmények (tanszékek) külső jelöltek részére folytatnak.

- Egyéb vizsgáztató intézmények általános és szakmai nyelvvizsgálóinak kidolgozásában, illetve felülbírálatában vállalt közreműködés testelméleti alapokon.

3. Nemzetközi szint

- Részvétel mint magyar partnerszervezet az ALTE munkájában.
- A „Magyar mint Idegen Nyelv” tesztanyagának kidolgozása az ALTE keretében

Az újonnan szervezett vizsgafejlesztő központ szerveződhet egyrészt mint önálló intézmény, avagy mint szervezetileg és adminisztratív önálló egység a felsőoktatás egy meglévő intézményének keretein belül.

A vizsgáztatás és az oktatás véleményünk szerint nem lehet egy vizsgafejlesztő központ feladata. Ezt más intézményeknek kell átvállalniuk.

Ha egyetemek vagy főiskolák szándékában áll, hogy általános vagy szaknyelvi vizsgákat kínálnak a szabadpiacon, ez csakis testelméletileg biztosított formában, a vizsgafejlesztés európai normáit szem előtt tartva történhet. Mivel ezek a követelmények kisebb intézményektől nem várhatók el, ebben az esetben a nyelvvizsga-fejlesztő központtal történő együttműködés jelenthetne megoldást. Mivel új vizsgák bevezetése nagyon pénzigényes, minden esetben szükséges lenne a piaci igények pozitív visszajelzéséről meggyőződni. A belső, az oktatási curriculum által szabályozott területen kívül eső vizsga végleges jóváhagyását külső igénylők részére a szabadpiacon minden esetben akkreditációs eljárásához kell kötni, hogy biztosított legyen a szükséges színvonal. Az akkreditációs bizottság független testület, amely az érdekelt hivatalos szervek képviselőiből és független szakértőkből tevődik össze. Elképzelhető lehet az egyes vizsgalehetőséget felkínáló szervek komplett vizsgakínálatának akkreditációja, vagy akár az egyes vizsgák külön akkreditációja. Ajánlatosnak tűnik azonban egyes vizsgák bizonyos időtartamra vonatkozó akkreditálása. Az akkreditációs eljárásért illetéket kell kiszabni.

A véleményezők szerint magától értetődő, hogy az ún. „nemzetközi vizsgákat” Magyarországon is hozzáférhetővé kell tenni. A vizsgák magyarországi jóváhagyását ugyanúgy, mint azt fent ismertettük, akkreditációhoz kell kötni. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy alapvetően minden vizsga esetében, amely a magyar piacon jelen van, kívánatosnak tartjuk az akkreditációs eljárást. A kínálat tisztasága és a felhasználók érdeke így jobban biztosítottnak tűnik, mintha egyszerűen hagynánk, hogy a piac önszabályzó mechanizmusai működjenek.

A magyar nyelvvizsga-rendszer ily módon belátható időn belül egy akkreditációs eljárás alapján újjászerveződik.

Az előbbiekből következően a véleményezők azon a véleményen vannak, hogy a megfeleltetés eddig szokásos módja, melynek alapjául az ITK követelményrendszere szolgált, elveszti létjogosultságát. A külföldön megszerzett, tehát Magyarországon nem akkreditált nemzetközi nyelvvizsgák honosításának módjáról a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak kell döntenie. Az akkreditáció mértéke minden Magyarországon nyilvánosan letehető nyelvvizsga esetében egységes európai megfeleltetési alapokon kell hogy nyugodjon.

C) 2. A javasolt szerkezetváltás ütemezése

Amennyiben nevezett reform gyakorlati megvalósítására sor kerül, úgy nézünk szerint az elkülönülő egységek, úgy mint 1. iskola, 2. ITK, 3. akkreditáció, 4. egyetemek, főiskolák szervezésénél a következő szempontokra kell figyelmet fordítani. Alapvetően érvényes, hogy a vázolt szerkezeti átalakítások mindegyikénél projektumról van szó, melyeket a hatékonyan működő „projektum-menedzselés” szabályai szerint kell előkészíteni és lebonyolítani. Ebből fakadóan eltekintünk attól, hogy ezen a helyen a megvalósításhoz részletes útmutatóval szolgáljunk.

1. Iskola

- 1.1.** Le kell fektetni az érettségi hatósági újraszabályozásának az alapjait a nemzeti alaptanterv, illetve a modern idegennyelv-tanítás diktálta feltetelek szem előtt tartásával, és a gimnáziumok valamint szakközépiskolák felső évfolyamain már most ezt az irányvonalat követve kell tanítani.
- 1.2.** Az érettségi reformnak minden tárgyat érintenie kell. Az érettségi bizonyítványnak mindenhol azonos szintű tudást kell igazolnia, amelyet az egyetemek és főiskolák el tudnak fogadni felvételiként.
- 1.3.** Meg kell szüntetni azt a lehetőséget, hogy a középfokú állami nyelvvizsga helyettesítse az érettségit. Az új szabályzatról időben kell értesíteni az először az új rend szerint érettségizőket.

2. Idegennyelvi Továbbképző Központ

- 2.1.** Az idegen nyelvi vizsgafejlesztő központ felállítását felmérő tanulmányoknak kell megelőzniük, melyek a projektum-terv alapját képeznék. Ezek a tanulmányok érintenék az ITK átalakítását mind szervezési, mind szakmai vonatkozásban, és az ITK mai formáját érintő bármely változtatás esetében sem lehet eltekinteni ettől. A projektum-tervezet részletesen kitér a központ felállításának egyes lépéseire, és rögzíti az elkészülés időpontját. A következő pontok, 2.2.–2.7. a projektum részét képezik, tartalmi és formai megtöltése a projektum alapján történhet.
- 2.2.** A nyelvvizsga-fejlesztő központ leendő munkatársainak ki- és továbbképzése.
- 2.3.** Amint elindulhat a munka a nyelvvizsga-fejlesztő központban, megkezdődik az új állami nyelvvizsgák kidolgozása európai normák alapján. Az átmeneti időre a régi vizsgaformák folytatása szükséges. Az új vizsgákat a többi magyarországi vizsgával együtt a szabadpiacon kínálják fel, és ott is kerülnek akkreditálásra (lásd 3.2.), a régiéket eltűnnek a piacról.
- 2.4.** A vizsgák szerzőinek képzése az új vizsgák továbbfejlesztése céljából.
- 2.5.** A vizsgáztatás és a tanítás szervezeti leválasztása az ITK-ból.
- 2.6.** A megfélemtetés érvényben levő módjának megszüntetése (lásd 3.2.).
- 2.7.** A vizsgáztatók elméleti és gyakorlati felkészítése az új vizsgaanyagból.

3. Az akkreditációs iroda
 - 3.1. Az akkreditációs iroda felállítását felmérő tanulmányoknak kell megelőzniük, melyek a projektum-terv alapját képeznék. Ezek a tanulmányok érintenék az iroda tevékenységét mind szervezési, mind szakmai vonatkozásban. A projektum-tervezet részletesen kitér az iroda felállításának egyes lépéseire, melyeket a teljes működőképességig meg kell tenni.
 - 3.2. Ha az iroda működőképes, először azokat a vizsgákat kellene akkreditálni, amelyeknek az ITK által jóváhagyott megfeleltetési rendszere már most is működik.
4. Főiskolák és egyetemek
 - 4.1. Grémiumot kell összehívni a magyar egyetemek és főiskolák képviselőiből azzal a céllal, hogy a nyelvtanítás és a színvonal egységes, az európainak megfelelő alapokra kerüljön.
 - 4.2. Az intézményi nyelvtanfolyamok és nyelvvizsgák átdolgozása a 4.1. pont alapján.
 - 4.3. Amennyiben egyetemek és főiskolák bocsátanak piacra vizsgákat: a vizsgák európai alapokon történő kidolgozása, majd az akkreditáció igénylése.

D) A magyar nyelvvizsga-rendszer részleges vagy teljes átalakítását érintő utólagos intézkedések megszervezése

A magyar nyelvvizsga-reformot érintő elgondolásainkkal és javaslatainkkal első sorban az új vizsgafejlesztő központ kialakítására koncentráltunk, melynek feladatait és működését a C) fejezetben ismertettük.

Az oktatási reform keretein belül tervezett érettségi reform konkrét intézkedéseivel még meg kell várni a nemzeti alaptantervet. Ez a terület bár kívül esik a Világbank hatáskörén, de mint ahogy azt vázoltuk, közvetlen összefüggésben áll az általunk felvetett kérdésekkel. Arra is rámutattunk, hogy az egész problematika az ITK átalakításán áll vagy bukik, és ettől függ a magyar nyelvvizsga-rendszer.

D) 1. Gondolatok egy leendő nyelvvizsga-fejlesztő központ létrehozásának alapjairól

Az új fejlesztő központnak szerkezetében hasonlítania kell a hasonló európai intézményekre, azonban nem úgy, hogy „egy az egyben” mása lenne egy bizonyos intézménynek. Ha már úgyis említettük az ALTE tagságot, amely fontos európai nyelvközpontokat és -egyesületeket foglal magában, hogy így biztosítsa a nyelvvizsgák európai egységes színvonalát, ajánlatos lenne kikérni e szervezet szakvéleményét is a reformfolyamatok lebonyolításához. Ezen a helyen újra hangsúlyozzuk, hogy az ALTE tagság feltétele a „Magyar mint Idegen Nyelv” vizsgatematikájának a kidolgozása. Megállapítandó, hogy az új vizsgaközpont szervezetiileg hogyan illeszkedik majd a magyar oktatásügybe, és milyen ellenőrző szervek létrehozása szükséges. Elképzelhetőnek tartjuk egyrészt, hogy ez

mint önálló intézmény, vagy hogy a felsőoktatás egy meglévő intézményének keretei között önálló egységként működik majd.

Hogy mely nyelveket érintsen a vizsgafejlesztés, az egyrészt oktatáspolitikai, ugyanakkor politikai kérdés is. A közelmúltban konstatált igény bizonyos idegen nyelvek és nyelvvizsgák iránt bizonyos útmutató e kérdésben; az iskolai idegen nyelvek meghatározása is fogódzópont e téren. A véleményezők nézete szerint azonban nem elhanyagolhatók a szomszédos népek nyelvei sem, mivel ezek rendszerint magyarországi nemzeti kisebbségek anyanyelvét is képezik. Nem realiztikus és gazdaságilag sem megalapozott az az elképzelés, hogy minden nyelvre – gondolunk itt elsősorban az Európán kívüli és/vagy a „kis nyelvekre” – kidolgozzák a nyelvvizsgát. Ezekben az egyedi esetekben arra ösztönöznénk, hogy az új nyelvvizsga-fejlesztő központ az egyetemek intézményeivel (bölcsezszarokkal) együttműködve dolgozzák ki a vizsgakövetelményeket, ami iránt egyetemen kívüli igény is jelentkezne. Előzetes igényfelmérés minden ilyen vizsga estében kívánatos.

D) 2. Személyi állomány

A nyelvvizsga-központ személyi állományának tekintetében egy adott nyelvnél vizsgatípusonként egy főfoglalkozású előadóval és egy ügyintézővel kell számolni, akik évente egy nyelvvizsga-típus két egységének kidolgozását tudják teljesíteni. Egy vizsga megindításához legalább hét vizsgatétel-készletre van szükség. Ez külső vizsgairók és teszt szerkesztők segítségével nélkül nem elképzelhető. Példaként csatoljuk egy már kialakult vizsga működtetésében résztvevők személyi állományának mintáját.

D) 3. Training

A nyelvvizsga-központban a jövőben tevékenykedő előadók, de a külső vizsgairók, illetve teszt szerkesztők részére is továbbképzéseket és trainingeket kell szervezni. Ugyanez érvényes a vizsgáztatókra is, akik a nyelvvizsgákat a még közelebből meghatározandó intézményekben le fogják vezetni. Mi itt csak a német nyelvvizsgák tekintetében szolgálhatunk információkkal, és utalhatunk azokra a training lehetőségekre, melyeket a Deutscher Volkshochschulverband és a Goethe-Institut München szervez. A többi nyelv esetében is található biztosan hasonló training lehetőségek az ALTE-n keresztül.

D) 4. Költségek

A nyelvvizsgaközpont felállításakor felmerülő költségek a D) 2. pontban nevezett személyi tényezőkből, és az ebből adódó hely- és felszerelési költségekből tevődnek össze. Ha tisztázódik, hogy hány nyelvre és egy nyelven belül hányféle vizsgatípusra kell vizsgát kidolgozni, sor kerülhet a pontos kalkulációk elkészítésére.